

Poučení dárce krve

1. Povaha darování krve a jejích složek, význam darování

Krev je nejcennější tekutinou na světě, kterou přes veškerý vědecký pokrok nelze jakkoliv nahradit. Darováním krve lze zachránit mnoho životů. Transfuze krve či jejích složek je potřeba nejen při úrazech a operacích, ale i při léčbě závažných onemocnění (leukémie, krvácivé poruchy, onemocnění ledvin a jater).

Jaké jsou typy odběrů?

Dárci může být odebrána plná krev, nebo jen její složky při přístrojových odběrech, tzv. separacích krevních elementů a plazmy.

Při běžném odběru se odebírá 450 ml krve. Toto množství je vypočítané tak, aby bylo vhodné i pro dárce s nejnižší povolenou hmotností. Odběr netrvá déle než 10 minut a po celou dobu odběru je u dárce přítomna kvalifikovaná zdravotní sestra.

Plazmaferéza je přístrojový odběr, při kterém se odebírá pouze plazma (500-800 ml, dle hmotnosti dárce) a krvinky se vracejí zpět dárci.

Jak dlouhou dobu strávíte na jednotlivých úsecích transfúzního oddělení?

Evidence dárců - registrace nového dárce, kontrola údajů, zápis do karty, vydání potvrzení o odběru, cestovné - 5-10 min (u nových dárců trvá tento úkon déle).

Hematologická laboratoř - odběr a vyšetření vzorku krve - 5 min.

Čekárna dárců - vyplnění dotazníku a prostudování Poučení dárce - 15-20 min.

Vyšetřovna dárců krve - posouzení způsobilosti k odběru 5-10 min.

Odběrový box - přichystání odběrové soupravy a vlastní odběr krve 10-15 min.

Doba odpočinku po odběru a občerstvení alespoň 20-30 min.

Celkem: 60-90 min

V případě příchodu většího množství dárců současně či při větším počtu nových dárců se tyto časy mohou prodloužit.

Prosíme, mějte trpělivost. Všichni zaměstnanci se snaží, aby Váš pobyt na TO nebyl zbytečně prodlužován!

2. Rizika spojená s odběrem

Riziko pro dárce je během odběru minimální, pokud nezatajil žádnou skutečnost o svém zdravotním stavu. Abychom předešli možnosti odběru krve či jejích složek, kterých má dárce sám nedostatek, provádíme před odběrem krve vyšetření krevního obrazu.

Během odběru či těsně po něm může dojít k vytvoření modřiny kolem vpichu, slabosti, ojediněle ke krátké mdlobě, u přístrojových odběrů k pocitu mravenčení kolem rtů či trnutí jazyka a konečků prstů.

Jak minimalizovat možnost vzniku těchto komplikací?

Krevní výron (modřina) - možnost jeho vzniku lze omezit:

řádným stlačením tampónu v místě vpichu a vyloučením větší fyzické zátěže 24 hodin po odběru

Slabosti či mdlobě po odběru, které jsou způsobeny nedostatečně rychlým přizpůsobením krevního oběhu na odběr či nepřiměřenou psychickou reakcí, lze zamezit:

dodržením pitného režimu před odběrem

nehladováním (snídejte netučné potraviny)

pomalým opuštěním odběrového křesla

omezením fyzické a psychické zátěže před odběrem

U přístrojových odběrů (kde je krev mimotělně míšena s protisrážlivým roztokem) může dojít vlivem kolísání hladiny vápníku k drobným svalovým záškubům (obvykle trnutí jazyka, mravenčení rtů apod.), pokud by nebyl vápník podán nebo rychlost odběru upravena, mohlo by dojít i k větším křečím; důležité je hlásit již první příznaky!

Nežádoucí reakce na odběr se může objevit až po opuštění zařízení transfuzní služby. Pokud taková situace nastane, informujte, prosíme, pracovníky transfuzního oddělení nebo odběrového střediska.

Všechny odběrový materiál, se kterým přichází dárce do styku, je zásadně na jednorázové použití. ŽÁDNÉ RIZIKO PŘENOSU JAKÉKOLIV KRVÍ PŘENOSNÉ INFEKCE NA DÁRCE NEHROZÍ!

3. Důvody, které darování krve brání

Existuje celá řada důvodů, pro které člověk darovat krev nemůže. Jednak proto, že by odběr krve mohl poškodit dárce, jednak proto, že by dárceva krev mohla ohrozit příjemce krve.

Poškození zdraví dárce předejdeme pečlivým výběrem dárce, jeho klinickým vyšetřením a vyšetřením krevního obrazu před odběrem. Důležitým faktorem pro zhodnocení vhodnosti dárce jsou údaje o jakýchkoliv onemocněních v minulosti.

K poškození příjemce krve může dojít přenosem některých nebezpečných infekcí přenášených krví. Nejvýznamnější jsou infekční žloutenky typu B a C, HIV a syfilis. Tomuto přenosu se snažíme vyhnout nejen vyšetřením odebrané krve na tyto nemoci, ale i výběrem spolehlivého dárce, při němž je velmi důležitá spolupráce dárce a jeho odpovědný přístup při vyplňování dotazníku a při pohovoru s lékařem.

A. Kdy by mohl odběr poškodit dárce?

Pokud dárce trpí:

- epilepsií či jinými křečovými stavy
- onemocněním srdce, plic a cév (např. srdeční vady, infarkt, mozkový infarkt či nedokrvení)
- nejasným bezvědomím či vážným úrazem hlavy v minulosti
- špatnou fyzickou či psychickou kondicí před odběrem

B. Jaký stav dárce by mohl poškodit příjemce transfuzního přípravku?

- v minulosti prodělané infekční choroby (žloutenka, pohlavní choroby, tuberkulóza, mononukleóza, boreliosa, nemoci přenášené zvířaty)
- úzký kontakt s osobou s infekční žloutenkou či tuberkulózou (rodina, zaměstnání, sexuální partner v posledním roce)
- opakovaná léčba transfuzemi či krevními deriváty nebo úzký kontakt v rodině či sexuální partner, který byl opakovaně léčen v minulosti krevními deriváty (krvácivé choroby, dialýza)
- úzký kontakt s osobou HIV pozitivní či nemocným s AIDS
- tetování, piercing, náušnice a akupunktura provedené mimo zdravotnické zařízení, poranění injekční jehlou (odklad 4 měsíce od výkonu)
- potřísnění sliznice nebo poranění kůže infekčním materiálem
- hormonální léčba pro růstové a vývojové poruchy (podávání lidského růstového hormonu)
- úzký kontakt s osobou s Creutzfeldt - Jacobovou nemocí či její variantami
- jakákoliv transplantace orgánů, včetně rohovky a ušního bubínku
- léčba pohlavní nemoci nebo úzký styk s osobou léčenou pro pohlavní nemoc
- promiskuitní způsob života (střídání náhodných sexuálních partnerů, prostituce, styk s osobou provozující prostituci)
- toxikománie, alkoholismus, užívání injekčních drog (i v minulosti)
- pobyt v nápravném zařízení v posledním roce
- užívání některých léků (i v minulosti) – např. pro léčbu lupénky, hyperplazii prostaty a jiné
- pobyt v zemích s výskytem malárie v posledních 3 letech, dlouhodobý pobyt ve Velké Británii nebo Francii v letech 1980 – 1996 nebo podání transfuze ve Velké Británii po roce 1980
- infekční nemoci a další důvody

Krev můžete darovat nejdříve:

- **Po 8 týdnech** od předchozího odběru (**muži nejvíce 5x, ženy 4x za rok**).
- **Za 2 týdny** po prodělaném infektu, dobrání antibiotik a po provedeném očkování (vyjma očkování proti žloutence)
- **Za měsíc** po přísátí klíštěte, po operaci, infusní terapii, obstřiku a očkování proti žloutence
- **Minimálně 4 měsíce** nesmíte darovat krev po endoskopické operaci nebo vyšetření, po transfuzi, tetování, piercingu, akupunktuře nebo poranění injekční jehlou, dále jsou na 4 měsíce vyřazeny všechny osoby po rizicích vázaných na sexuální aktivity (viz bod níže)
- **půl roku (6 měsíců)** po úplném uzdravení po prodělané borreliose, toxoplasmose a po pobytu v epidemiologicky rizikových oblastech světa.
- **Minimálně 1 rok** po prodělané infekční mononukleóze
- **Minimálně 2 roky** po úplném uzdravení u brucelózy, listeriózy a tularemie.
- **Cca 1 týden před odběrem** mají být po poradě s ošetřujícím lékařem vysazeny veškeré léky (kromě antikoncepce a vitamínů), léky na léčbu vysokého krevního tlaku stačí vysadit v den odběru.

Rizika vázaná na sexuální chování – vyřazuje se každá osoba, která:

- měla v posledních 4 měsících chráněný nebo nechráněný anální pohlavní styk s **novým** sexuálním partnerem
- měla v posledních 4 měsících více než jednoho sexuálního partnera a měla chráněný nebo nechráněný anální pohlavní styk alespoň s jedním z nich
- poskytla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk za peníze, drogy nebo jinou protihodnotu
- měla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk s osobou, která byla kdykoli v minulosti pozitivně testována na přítomnost viru HIV
- měla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk s osobou, která poskytla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk za peníze, drogy nebo jinou protihodnotu
- měla chráněný nebo nechráněný pohlavní styk s osobou, která užívá injekčně podávané drogy nebo jiné injekčně podávané léčivé přípravky nepředepsané lékařem
- užívala jakýkoli perorální (podávaný ústy) léčivý přípravek k prevenci přenosu infekce HIV, tj. k antivirové preexpozici profylaxi (PrEP) nebo postexpozici profylaxi (PEP)
- podstoupila léčbu pro pohlavní nemoc

Patříte-li do některé z uvedených skupin, krev nedávejte!!!

V případě pochybností se poraďte s lékařem!

Zařízení transfuzní služby má konečnou odpovědnost za jakost a bezpečnost odebírané krve a krevních složek, proto má právo definitivně rozhodnout o přijetí či vyřazení dárce. Právo příjemců transfuze na ochranu jejich zdraví převažuje nad jakýmikoli jinými skutečnostmi, včetně přání jednotlivců darovat krev.

V případě nejasnosti ohledně schopnosti odběrů po prodělané nemoci lze získat informace na telefonním čísle +420 582 315 210 – kartotéka, nebo emailu: transfuzka.evid@npv.agel.cz

4. Způsoby vyšetření odebrané krve

Odebraná krev je při každém odběru laboratorně vyšetřována na přítomnost známek infekcí:

žloutenka typu B

žloutenka typu C

syfilis (lues, příjice)

HIV (původce AIDS)

Většina těchto testů je založena na průkazu protilátek proti výše zmíněným nemocem. Pokud je výsledek těchto vyšetření nevyhovující, odesíláme vzorek do Národní referenční laboratoře, kde je testován dalšími metodami. Pokud je vyšetření potvrzeno jako pozitivní nebo nejasné, zasílá lékař písemnou zprávu dárci a odesílá jej k dalším potřebným vyšetřením.

K transfuzi může být použita pouze krev s vyhovujícími výsledky výše uvedených testů na infekční agens. V případě nevyhovujících testů je odebraná krev znehodnocena a dárce vyřazen z dalších odběrů, o čemž je písemně informován.

U odebrané krve se dále provádí **vyšetření krevní skupiny ABO a RhD systému a vyšetření protilátek proti červeným krvinkám.**

5. Použití pouze bezpečné odebrané krve

Odebraná krev a její složky jsou použity pouze v případě, jsou-li všechna předepsaná vyšetření infekcí negativní, odebraná krev splňuje kritéria jakosti a vyhovuje požadavkům kladeným na bezpečnost a kvalitu transfuze. Je kladen důraz i na pečlivé a pravdivé vyplnění dotazníku, který lékař posoudí a doplní případnými dotazy, eventuálně dalším vyšetřením dárce.

Nedarujte krev za účelem skrytého vyšetření infekce (např. HIV). Ohrožujete tím příjemce Vaší krve!

Krátce po nákaze (někdy i několik týdnů) nelze ani moderními laboratorními metodami známky infekce prokázat, přesto může být krev dárce infekční. Při požadavku o vyšetření možné infekce se obraťte na vašeho praktického lékaře nebo hygienickou stanici.

V případě, že jste po odběru onemocněli infekční chorobou nebo Vám bylo zjištěno jakékoliv nové onemocnění, informujte o této skutečnosti transfuzní stanici, která posoudí vhodnost Vaší odebrané krve k podání transfuzí event. dalšímu zpracování.

Může i dárce ovlivnit bezpečnost transfuze?

Někdy se stane, že dárce nemůže zcela vyloučit možnou rizikovitost své krve (jednorázový kontakt s osobou s vyšším rizikem infekce přenosné krví, jednorázová větší konzumace alkoholu či požití některých léků). Přesto se dostaví k odběru a o svých pochybách nechce hovořit s lékařem při pohovoru. Proto byla zavedena možnost tzv. „diskrétního samovyloučení dárce“.

Jak postupovat při samovyloučení?

Dárce při každém odběru dostane od sestry na odběrovém sále formulář nazvaný „Souhlas s použitím odebrané krve“ s nalepeným odběrovým číslem. Během odběru si promyslí, zda opravdu nebylo v předchozích měsících v jeho životě nic, co by jej třeba jen přechodně zařadilo mezi rizikové dárce. Podle svého svědomí zakřížkuje na formuláři pravdivou odpověď a uloží jej do schránky s nápisem SAMOVYLOUČENÍ.

Schránka je umístěna v chodbičce u výstupu z odběrového sálu.

Odběry, u kterých dárce na formuláři vyjádřil nesouhlas s použitím jeho krve, neoznačil žádnou z variant nebo formulář neodevzdal, jsou likvidovány.

6. Nakládání s údaji o zdravotním stavu dárce

Získané údaje o zdravotním stavu dárce jsou archivovány a chráněny před zneužitím neoprávněnými osobami podle platné legislativy. Některé osobní údaje týkající se dárcovství krve jsou po souhlasu dárce poskytovány Českému červenému kříži, část údajů poskytujeme při zachování zásad lékařského tajemství do Národního registru transfuzní služby, případně Národní referenční laboratoři pro infekční choroby, hygienické stanici a ambulanci pro infekční choroby v případě podezření na infekční onemocnění.

7. Význam dobrovolného a neplaceného dárce

Darování krve je jedinečným darem člověka člověku a dárce tak mnohdy svým darem „vstupuje“ do léčby nemocného a umožňuje zachránit ohrožený život. Aby transfuze byla bezpečná, je nutno se zamyslet nad výživou, životním stylem a prevencí možných chorob dárce. Bezpečnost transfuze začíná právě u dárce.

Preferujeme bezplatné dárce krve.

Pokud dárce není motivován finančním prospěchem, nemá důvod zatajovat údaje o svém zdravotním stavu (např. rizikový způsob života). Ohrožení příjemce transfuze se tak snižuje.

Doporučujeme pravidelné dárce krve.

Dárce je vyšetřen 3 až 4 krát v roce. Kromě minimalizace rizika přenosu infekce příjemci získá dárce pravidelné vyšetření lékařem.

8. Práva a povinnosti dárce

Dárce má právo:

- **kdykoliv změnit své rozhodnutí o darování krve a odstoupit od odběru**
- **klást dotazy ohledně dárce krve a okolností odběru**
- na podrobné vysvětlení metody a typu odběru
- na podrobné vysvětlení důvodů, které brání darování krve ať už pro možné ohrožení zdraví příjemce či možné ohrožení zdravotního stavu dárce
- vědět o způsobech předodběrového vyšetření (laboratorního a klinického) a o povinných vyšetřeních, kterým je podrobena darovaná krev
- vědět, jaké jsou možnosti dalšího zpracování a využití krve a krevních složek
- na informaci o tom, že odebraná krev bude použita uvedeným způsobem, jen pokud splní kritéria bezpečnosti a jakosti
- na informace o svém zdravotním stavu a výsledku povinných vyšetření
- na soukromí během klinického vyšetření a při pohovoru s lékařem či jiným pověřeným pracovníkem
- na ochranu před zneužitím jakýchkoliv informací týkajících se darování jeho krve a jeho zdravotního stavu
- na informaci o uchovávání osobních dat a dalších údajů o zdravotním stavu a o jejich ochraně před zneužitím dle platných zákonů

Dárce má povinnost:

- pečlivě se seznámit s dokumenty Poučení dárce krve a Prohlášení dárce krve
- prohlášení dárce krve potvrdit svým podpisem
- pravdivě odpovídat na dotazy v Dotazníku dárce krve a při lékařském vyšetření
- pravdivě vyplnit formulář „Souhlas s použitím odebrané krve“
- oznámit transfuznímu oddělení dodatečně zjištěné onemocnění, které by mohlo mít vliv na kvalitu odebrané krve. Jedná se o akutní onemocnění, které vznikne do 3–5 dnů po odběru (např. nachlazení, průjem, zvracení s horečkou i bez horečky) a dále každé závažné onemocnění v jakémkoliv časovém odstupu od odběru krve (nádorové onemocnění, autoimunní onemocnění apod.)
- oznámit transfuznímu oddělení jakoukoliv komplikaci po odběru krve

9. Doplnující informace pro prvodárce:

- večer před odběrem nejíst vyloženě tučné jídlo nebo jídlo smažené na tuku
- nechodit darovat krev na lačno -před odběrem **lehce posnídat netučné pečivo** (nepoužívat máslo, sádlo, tučný sýr apod.)
- **dostatečně se napít nepřeslazeného čaje**, na transfuzní stanici doplňovat tekutiny nabízenou minerálkou, čajem či podávanou kávou
- **před odběrem nekouřit**
- po odběru nepostávat na chodbě, ale posadit se v čekárně na 15-20 minut
- a minimálně po tuto dobu podržet stlačený tampon nad místem vpichu
- v případě nevolnosti nebo slabosti uvědomte okamžitě pracovníky transfuzní stanice

10. Jaké jsou výhody a ocenění pro dárce krve?

- dle zákona č. 262/2006 Sb. zákoníku práce dárce náleží pracovní volno s náhradou mzdy, které se poskytne na dobu cesty k odběru, odběr samotný a zotavení po odběru v rámci 24h od nástupu cesty k odběru (pokud odběr není proveden, náleží toto volno jen na cestu k odběru, dobu strávenou na transfuzní stanici a návrat na pracoviště)
- v případě požádání proplacení jízdného k odběru
- pravidelný přehled o svém zdravotním stavu
- bezplatný odběr krve lze odečíst z daňového základu
- zdravotní pojišťovny poskytují svým pojištěncům – dárce krve řadu výhod jako jsou vitamíny nebo různé poukazy (vhodné kontaktovat příslušnou zdravotní pojišťovnu)

Český červený kříž oceňuje bezpříspěvkové dárce krve vyznamenáním:

- krupěj krve – obdrží dárce za první odběr krve
- bronzová plaketa profesora Janského – za 10 bezpříspěvkových odběrů
- stříbrná plaketa profesora Janského – za 20 bezpříspěvkových odběrů
- zlatá plaketa profesora Janského – za 40 bezpříspěvkových odběrů krve
- zlatý kříž III. třídy - za 80 bezpříspěvkových odběrů krve
- zlatý kříž II. třídy - za 120 bezpříspěvkových odběrů krve
- zlatý kříž I. třídy - za 160 bezpříspěvkových odběrů krve
- Dar krve, Dar života – za 250 bezpříspěvkových odběrů krve

Platnost poučení od 1.10.2025

Pracovníci odběrového střediska Hematologicko-transfuzního oddělení Prostějov děkují svým bezplatným dárce krve za ochotu darovat krev, za jejich trpělivost a odpovědný přístup k zajištění kvalitních a bezpečných transfuzních přípravků.

Nemocnice AGEL Prostějov
Hematologicko-transfuzní oddělení
primář MUDr. RNDr. Michal Řiháček, Ph.D., EuSpLM
telefon: 582 315 210